

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, [24 stycznia 2017 r.]

Adam Bodnar

IX.517.796.2016.JN

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny**

Rzecznik Praw Obywatelskich od wielu lat aktywnie działa na rzecz poprawy warunków sanitarno-higienicznych osób pozbawionych wolności. Wielokrotnie kierował wystąpienia do organów państwowych, w których wskazywał obszary wymagające zmian i rozwiązania zgodne z zasadami humanitarnego i praworządnego wykonywania kary pozbawienia wolności.

Doceniam, że Służba Więzienna stopniowo realizuje zadania modernizacyjne, zmierzające do zabudowy kąteków sanitarnych w celach mieszkalnych, aby zagwarantować niekrepujące ich użytkowanie. Z przykrością jednak stwierdzam, że władze więzienne nie dostrzegają innego obszaru, w którym dochodzi do naruszenia prawa osadzonych do prywatności.

Mianowicie w wielu jednostkach penitencjarnych wprowadza się rozwiązania techniczne polegające na umieszczeniu umywalki poza kąciem sanitarnym, nieosłoniętej od reszty celi. Taki stan rzeczy, w równym stopniu co brak zabudowy kącia sanitarnego, powoduje, że wymóg zapewnienia intymności podczas korzystania z urządzeń sanitarnych, nie jest spełniony. Narusza to przepis § 29 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz odpowiednio przepis § 34 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania.

Przywołane przepisy stanowią, że niezbędne urządzenia sanitarne sytuuje się w sposób zapewniający ich niekrepujące użytkowanie. Powszechnie uznaje się, że do niezbędnych urządzeń sanitarnych należy również umywalka, zatem i ona powinna być w taki sposób usytuowana.

Wyrazem zrozumienia dla minimalnych potrzeb osadzonych w przedmiotowym zakresie jest § 3 ust. 7 Wytycznych nr 3/2011 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 4 października 2011 r. w sprawie wymagań technicznych i ochronnych dla pawilonów zakwaterowania osadzonych, który stanowi, że w skład węzła sanitarnego w celi mieszkalnej wchodzi miska ustępowa oraz umywalka z doprowadzeniem ciepłej i zimnej wody. Sposób wykonania obudowy węzła ma spełniać wymóg zapewnienia intymności podczas korzystania z urządzeń sanitarnych, a wentylacja grawitacyjna, oddzielna dla węzła i celi, ma zapewnić należyłą wymianę powietrza.

Zalecenia zawarte w w/w Wytycznych Dyrektora Generalnego dopuszczają umieszczanie umywalek poza węzłem sanitarnym. Wskazuje na to treść § 3 ust. 7 pkt 2 lit. g. Zgodnie z jego brzmieniem *„ściany w węźle sanitarnym oraz przy umywalkach umieszczonych poza węzłem powinny być łatwo zmywalne i nienasiąkliwe”*. W kontekście przywołanych wcześniej przepisów należy przyjąć, iż to zalecenie dotyczy instalowania w celi drugiej umywalki, poza tą, znajdującą się wewnątrz zabudowanego kąpielika sanitarnego. Takie rozwiązanie byłoby pożądane i należałoby je ocenić jako świadczące o pozytywnych działaniach Służby Więziennej, zmierzających do zapewnienia osadzonym wyższych standardów służących utrzymaniu higieny osobistej.

Wystąpienia Rzecznika w tej sprawie były dwukrotnie kierowane do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (w dniu 17 lipca 2015 r. oraz w dniu 10 marca 2016 r.). Zawierały one konkluzję, że w celach, w których umywalka znajduje się poza wydzielonym pełną, trwałą zabudową kąpielikiem sanitarnym i jest ona jedynym tego typu urządzeniem w pomieszczeniu, osadzeni nie mają zapewnionych warunków intymności podczas wykonywania czynności związanych z utrzymaniem higieny osobistej. Stanowisko to nie spotkało się jednak z akceptacją. Dyrektor Generalny Służby Więziennej uznał bowiem przedmiotowe rozwiązania za prawidłowe i stwierdził, że umywalki nie są przeznaczone do czynności związanych z higieną intymną. Wskazał również, że mycie intymnych części ciała powinno odbywać się w misce, w zabudowanym kąpieliku sanitarnym. W ocenie

Dyrektora Generalnego również względy praktyczne przemawiają za zamontowaniem umywalki poza kąciem sanitarnym – w celach wieloosobowych takie rozwiązanie umożliwi użytkowanie umywalki w czasie korzystania z toalety przez innego osadzonego.

Osadzeni, kierując do podległego mi Biura skargi, w których podnoszą zarzut umieszczenia umywalki na zewnątrz kącika sanitarnego, nie dostrzegają pozytywnych stron takiego rozwiązania. Przede wszystkim wskazują, że w kąciku sanitarnym, w którym nie ma umywalki, nie można wykonywać czynności związanych z utrzymaniem czystości ciała z uwagi na bardzo niewielką jego powierzchnię. Przenosząc umywalkę na zewnątrz kącika sanitarnego, poprzez przesunięcie ścianki oddzielającej kącik od reszty celi, zmniejsza się jednocześnie jego powierzchnię. Umieszczanie umywalki w celi poza kąciem sanitarnym podyktowane jest nie tyle chęcią polepszenia warunków sanitarnych w celach mieszkalnych, ale - jak można przypuszczać - potrzebą pozyskania dodatkowej przestrzeni, którą można wliczyć do powierzchni celi, tym samym zwiększając jej metraż. Zgodnie bowiem z zarządzeniem Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 30 stycznia 2012 r. w sprawie ustalenia pojemności jednostek penitencjarnych, do powierzchni pomieszczenia mieszkalnego nie wlicza się m.in. powierzchni zajmowanej przez wydzielone kąciki sanitarne (§ 4 pkt 4). Takie działania powodują zwiększenie metrażu celi, co nie oznacza, że osadzeni mają większą przestrzeń użytkową. W celach tych jest ciasno, bywa, że zaledwie kilkanaście centymetrów dzieli umywalkę od ramy łóżka. Jest to sytuacja szczególnie uciążliwa dla osadzonego, który to miejsce do spania zajmuje.

Potwierdzają to przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, dając temu wyraz w raportach z wizytacji jednostek penitencjarnych, przeprowadzonych w 2016 r. m.in. w Areszcie Śledczym w Lublinie, Areszcie Śledczym w Sanoku, Areszcie Śledczym w Elblągu, Areszcie Śledczym w Lubsku, Areszcie Śledczym w Nowej Soli, Zakładzie Karnym w Gorzowie Wielkopolskim, Zakładzie Karnym w Wołowie.

Osadzeni żalą się też, że konieczność wykonywania czynności związanych z utrzymaniem higieny osobistej poza kąciem sanitarnym powoduje, iż nie jest zapewnione ich prawo do intymności. Tożsamą ocenę tej sytuacji przedstawia KMP i zaleca przeniesienie umywalek do wnętrza kącików sanitarnych w celach mieszkalnych, uznając, iż codzienne czynności osadzonego związane z utrzymaniem czystości ciała, realizowane w celi mieszkalnej, również powinny odbywać się w warunkach zapewniających minimum

intymności. Zasady zapewnienia intymności przy czynnościach sanitarnych nie można ograniczyć jedynie do dbałości tylko o te części ciała, które w powszechnym odczuciu uważa się za intymne. Indywidualne poczucie wstydu uzasadnia potrzebę umożliwienia osadzonemu mycia się i wykonywania innych czynności higienicznych poza wzrokiem osób trzecich. Dodać też należy, że pozostawienie umywalki poza kącikiem sanitarnym oznacza konieczność wychodzenia do celi po każdym skorzystaniu z toalety, w celu umycia rąk. Nie sprzyja to utrwaleniu prawidłowych zasad higieny wśród osób, które nie mają niekiedy wyrobionych właściwych nawyków.

Dążymy do tego, by warunki w więzieniu nie odbiegały od standardów przyjętych w społeczeństwie. Zatem codzienne czynności związane z utrzymaniem czystości ciała, realizowane przez osadzonych w celi mieszkalnej, powinny odbywać się zgodnie nie tylko z przyjętą normą prawną, ale również z normą kulturową i społeczną. Trudno zaś przyjąć, że brak umywalki w kąciku sanitarnym, a umiejscowienie jej poza nią w celi mieszkalnej, spełnia te wymogi.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 1648 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą do Pana Ministra o podjęcie działań w celu wyeliminowania przypadków umieszczania umywalki poza kącikiem sanitarnym, gdy jest ona jedynym tego typu urządzeniem w celi, co zapewni wszystkim osadzonemu właściwe warunki utrzymania higieny osobistej w celach mieszkalnych.

Będę wdzięczny za powiadomienie o zajętych przez Pana Ministra stanowisku i podjętych decyzjach w przedmiotowej sprawie.

(-) [*Adam Bodnar*]